

ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ СУДОВОЇ ВЛАДИ

PRINCIPLES OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL SUPPORT FOR THE PROTECTION OF THE JUDICIARY

Хомініч С.В., суддя

Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області

У статті охарактеризовані принципи адміністративно-правового забезпечення охорони судової влади. Сформульовано їх характерні ознаки, до яких віднесено: 1) об'єктивний характер, оскільки їх внутрішні властивості спрямовані на відображення історично сформованих закономірностей в забезпеченні охорони судової влади і учасників судового процесу; 2) загальний характер - принципи закріплюють найбільш загальні підходи до охорони судової влади і безпеки правосуддя; 3) є універсальними керівними положеннями, обов'язковими для виконання всіма органами і установами системи правосуддя, а також учасниками процесу; 4) мають законодавче закріплення. Встановлено відсутність в діючих нормативно-правових актах і недостатня розробленість у науковій літературі спеціальних норм-принципів щодо забезпечення громадського порядку та безпеки в судах. Розкрито систему принципів адміністративно-правового забезпечення охорони судової влади, яка включає три підсистеми: інституційну; функціональну; організаційну. Констатовано відсутність комплексного підходу до формування концепції охорони судової влади, спрямованої на відображення сучасних підходів до забезпечення її безпеки, а також визначення цілей, завдань і принципів цієї державно-владної діяльності. Доведено, що конституційні норми-принципи є основою адміністративно-правової охорони судової влади і спрямовані на створення необхідних умов для її ефективного забезпечення, вироблення дієвих механізмів реалізації такої охорони, координацію і активне використання всього арсеналу правових норм, задіяних в процесі забезпечення безпечного функціонування інститутів судової влади. Підкреслено, що формування цілісної системи адміністративно-правової охорони судової влади має базуватися на основоположних ідеях, нормах-принципах, спрямованих на створення необхідних умов для її ефективного забезпечення, вироблення дієвих механізмів реалізації такої охорони, координації та активного використання всього арсеналу правових норм, задіяних в процесі забезпечення безпечного функціонування інститутів судової влади.

Ключові слова: принципи, адміністративно-правове забезпечення, охорона судової влади, учасники судового процесу, безпека правосуддя, нормативно-правові акти, конституційні норми-принципи, громадський порядок та безпека в судах, система судострою, адміністративне право, адміністративне законодавство, Конституція.

The article describes the principles of administrative and legal support of the judiciary. Their characteristic features are formulated, which include: 1) objective nature, as their internal properties are aimed at reflecting the historically formed patterns in ensuring the protection of the judiciary and participants in the trial; 2) general nature - the principles enshrine the most general approaches to the protection of the judiciary and the security of justice; 3) are universal guidelines, binding on all bodies and institutions of the justice system, as well as participants in the process; 4) have legislative consolidation. The absence of existing normative legal acts and insufficient elaboration in the scientific literature of special norms-principles for ensuring public order and safety in courts have been established. The system of principles of administrative and legal support of the judiciary is revealed, which includes three subsystems: institutional; functional; organizational. It is stated that there is no comprehensive approach to the formation of the concept of protection of the judiciary, aimed at reflecting modern approaches to ensuring its security, as well as defining the goals, objectives and principles of this state activity. It is proved that constitutional norms-principles are the basis of administrative and legal protection of the judiciary and are aimed at creating the necessary conditions for its effective provision, development of effective mechanisms for such protection, coordination and active use of the whole arsenal of legal norms involved in ensuring safe operation of judicial institutions. authorities. It is emphasized that the formation of a holistic system of administrative and legal protection of the judiciary should be based on fundamental ideas, norms and principles aimed at creating the necessary conditions for its effective provision, development of effective mechanisms for such protection, coordination and active use of the arsenal of legal norms. the process of ensuring the safe functioning of judicial institutions.

Key words: principles, administrative and legal support, protection of judicial power, participants of judicial process, security of justice, normative legal acts, constitutional norms-principles, public order and safety in courts, judicial system, administrative law, administrative legislation, Constitution.

Обґрунтування вибору теми дослідження. Нормативно-правове забезпечення діяльності судової гілки влади включає законодавчі, підзаконні та внутрішні акти різних галузей законодавства, таких як конституційне, адміністративне, кримінальне, трудове і т.д., призначення яких полягає у забезпеченні нормального функціонування судової влади та ефективному здійсненні правосуддя.

Комплексний підхід до визначення ролі адміністративного права в правовому забезпеченні судової влади дозволяє твердити, що за допомогою норм останнього, поряд із реалізацією принципу законності функціонування системи правосуддя, забезпечується широкий комплекс супутніх елементів більш складного соціально-правового явища під назвою судова влада. Зазначене твердження знаходить відображення у статті 124 Конституції України, відповідно до якої правосуддя в Україні здійснюють виключно суди. Делегування функцій судів, а також призначення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються [1].

І якщо функції судів передбачають реалізацію судами наданих їм процесуальним законом юрисдикційних повно-

важень у кримінальному, адміністративному, цивільному, господарському судочинстві, то функції судової влади мають набагато ширший характер та передбачають, в тому числі, й забезпечення охорони суду (суддів) від протиправних посягань. Тому не виглядає переконливою позиція М.В. Пенцова, який розкриває зміст функцій судової влади, як напрямки діяльності, спрямовані суто на здійснення правосуддя, у рамках і порядку, передбачених Конституцією, законами та іншими нормативно-правовими актами України [2, с. 358]. Уявляється, що такий підхід значно звужує розуміння судової влади та її компетенцію.

Таким чином, наука адміністративного права й дотепер не виробила єдиного комплексного підходу до формування концепції охорони судової влади, спрямованої на відображення сучасних підходів до забезпечення її безпеки, а також визначення цілей, завдань та принципів цієї державно-владної діяльності.

Стан дослідження. Дослідження принципів діяльності суб'єктів адміністративних правовідносин не відноситься до малодосліджених напрямків науки адміністративного права, оскільки знайшло відображення в роботах багатьох провідних учених, таких як М.І. Ануфрієв, В.Г. Андросюк,

О.М. Бандурка, В.Т. Білоус, О.В. Бойко, К.Л. Бугайчук, В.А. Гуменюк, Л.І. Казміренко, М.А. Коваль, Т.О. Коломоєць, Е.С. Литвненко, Н.Р. Нижник, А.М. Подоляка, Г.П. Ситник, М.О. Тучак, К.І. Федорова, С.О. Шатрава, Г.О. Юхновець та ін. У той же час, актуальність та значущість принципів адміністративно-правового забезпечення охорони судової влади зумовлює проведення подальших наукових розробок у цьому напрямку наукового пошуку.

Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі чинного адміністративного законодавства та наукової літератури здійснити аналіз принципів адміністративно-правового забезпечення охорони судової влади, з метою їх подальшої систематизації.

Виклад основних положень. Формування цілісної системи адміністративно-правової охорони судової влади має базуватися на основоположних ідеях, нормах-принципах, спрямованих на створення необхідних умов для її ефективного забезпечення, вироблення дієвих механізмів реалізації такої охорони, координації та активного використання всього арсеналу правових норм, задіяних в процесі забезпечення безпечного функціонування інститутів судової влади.

За справедливим твердженням І. Туркіної, судова влада – це самостійний суб'єкт державного управління, який займає важливе місце в системі державної влади, і впливає на процес управління, реалізуючи свої державно-владні повноваження у встановлених державою особливих процесуальних формах і процедурах [3, с. 44]. Але, не зважаючи на доволі жвавий інтерес науковців до проблематики адміністративно-правової охорони судової влади, питання принципів забезпечення її охорони, у переважній більшості відображені в роботах представників інших галузей правової науки [4-7].

Разом з цим, на адміністративно-правовому рівні концептуальні основи проблеми особистої безпеки, правового захисту працівників суду під час їхньої професійної діяльності досліджували провідні науковці, такі як: О.М. Бандурка [8], В.Т. Білоус [9], Т.О. Коломоєць [10], В.Т. Маляренко [11] та ін.

Аналіз вищевказаних публікацій дає підстави для висновку, що адміністративно-правовий інститут охорони судової влади, поряд із загальними положеннями, володіє певною сукупністю принципів, які демонструють його унікальність.

Організаційні (судоустрійні) норми-принципи, відповідно до гіпотези професора І.Є. Марочкина, спрямовані на врегулювання адміністративно-правових відносин, які виникають з приводу організації судової системи, структури її органів, статусу судді, тобто у контексті адміністративних відносин [12, с. 15]. До висловленого твердження слід додати, що основоположні принципи організації судової влади й судоустрою, гарантії безпечного відправлення правосуддя закріплені у Конституції України.

У той же час, у адміністративному законодавстві основний акцент зроблено на нормативному закріпленні принципу верховенства права в діяльності органів судової влади, і лише опосередкованому згадуванні про принцип законності. Зокрема, стаття 8 Конституції України закріплює принцип верховенства права у якості основоположної правової ідеї в діяльності усіх органів державної влади та їх посадових осіб [1].

Поряд з цим, принцип законності в діяльності органів державної влади немов би презюмується в конституційному законодавстві та виступає в якості логічного результату дії принципу верховенства права. Наприклад, встановлюючи у статті 19 Конституції засадничі положення правового порядку в Україні, законодавець зазначає, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [1]. Таким чином, зако-

нодавець здійснив вдалу спробу підкреслити похідний характер режиму законності в діяльності органів публічної адміністрації, в процесі застосування принципу верховенства права.

Реалізація принципу законності у сфері забезпечення громадського порядку та безпеки в судах забезпечується системою процесуальних гарантій, які, своєю чергою, складають зміст інших принципів зазначеної діяльності, таких як: а) адекватності та співмірності охорони судової влади; б) комплексності та системності; в) компетентності та професіоналізму; г) безперервності охорони судової влади.

Зокрема, сутність принципу адекватності та пропорційності охорони судової влади проявляється у співвідношенні ступеня охорони звичайних громадян і представників влади. Зрозуміло, останні, будучи носіями владних функцій, вимагають більшої охорони, оскільки виступають в ролі представників державної влади та приймають рішення від імені держави. Разом з тим надмірний захист суддів, яскраво контрастує з правовою незахищеністю звичайних громадян, різко знижує авторитет влади і ефективність здійснюваних нею заходів.

Принцип комплексності охорони впливає із статті 1 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів та полягає у створенні безпечних умов щодо здійснення правосуддя не тільки для суддів усіх рівнів, але й інших категорій працівників апаратів судів, а також працівників правоохоронних органів від перешкоджання виконанню покладених на них законом обов'язків і здійсненню наданих прав, а так само від посягань на життя, здоров'я, житло і майно зазначених осіб та їх близьких родичів у зв'язку із службовою діяльністю цих осіб.

Водночас, системність охорони громадського порядку та безпеки в судах полягає у забезпеченні безпеки судової влади за допомогою врегульованої на законодавчому рівні системи органів охорони правопорядку, основною функцією яких є забезпечення публічного порядку та безпеки в судових установах. Зокрема, відповідно до статті 15 вищевказаного законодавчого акту, суб'єктами, уповноваженими на забезпечення безпеки суддів, працівників апарату суду та їх близьких родичів, виступають підрозділи Служби судової охорони; щодо судді Конституційного Суду України та його близьких родичів - відповідні підрозділи Національної поліції України; щодо співробітників Служби судової охорони та їх близьких родичів - відповідні підрозділи Служби судової охорони Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів.

Серед суб'єктів забезпечення охорони судової влади Закон України «Про судоустрій і статус суддів» також вказує на Національну гвардію України, правоохоронний орган, який поряд із Національною поліцією, тимчасово, на період до початку виконання в повному обсязі повноважень Служби судової охорони, здійснює підтримання громадського порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, а також охорону приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, виконання функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів та членів їхніх сімей, працівників суду, забезпечення безпеки учасників судового процесу Про судоустрій і статус суддів.

Принципи професіоналізму та компетентності мають спільне коріння та встановлюють вимоги до суб'єкта забезпечення охорони судової влади, в контексті його кваліфікації. Разом з цим, вважаємо за доцільне виділити два підходи до розуміння вказаного принципу в контексті адміністративно-правового забезпечення охорони громадського порядку та безпеки в судах. Відповідно до першого підходу принципи професіоналізму та компетентності являють собою здійснення повноважень щодо реалізації

вищевказаної діяльності на постійній, оплатній основі, а також відсутність можливості займатися будь-якою іншою діяльністю за винятком педагогічної, творчої і наукової. Другий підхід розкриває досліджуваний принцип як сукупність вимог до освіти і стажу роботи суб'єкта, який здійснює охорону правосуддя, відповідно до його компетентності і якісної характеристики діяльності в цілому.

Так, відповідно до підпункту 29 пункту 19 Положення про Службу судової охорони, обов'язок щодо організації професійного навчання, професійної підготовки, стажування та атестування співробітників Служби покладено на Голову Служби судової охорони Положення про Службу судової. Аналогічні вимоги щодо організації професійного навчання суб'єктів забезпечення охорони судової влади викладені у ст.ст. 72-75 Закону України «Про Національну поліцію» Про Національну поліцію та ст. 10 Закону України «Про Національну гвардію України» Про Національну гвардію України.

Уявляється, що теоретичне визначення принципу професіоналізму в якості вимоги працювати на постійній основі і не займатися іншою діяльністю обґрунтований не в повній мірі. В даному контексті доцільно говорити про принцип несумісності, обґрунтований та визнаний в науці й практиці. Другий підхід до принципу професіоналізму з точки зору саме якості діяльності представляється найбільш аргументованим і вірним.

Принцип безперервності охорони судової влади означає, що процес забезпечення безпечного здійснення правосуддя повинен бути предметним, плановим, постійним,

розвиватися та вдосконалюватися у формах, методах та правовому регулюванні.

Висновки. Отже, характеристика принципів адміністративно-правового забезпечення охорони судової влади дозволила автору сформулювати їх характерні ознаки, до числа яких віднесено: 1) об'єктивний характер, оскільки їх внутрішні властивості спрямовані на відображення історично сформованих закономірностей потреби у забезпеченні охорони судової влади та учасників судового процесу; 2) загальний характер - принципи закріплюють найбільш загальні підходи до охорони судової влади та безпеки правосуддя; 3) є універсальними керівними положеннями, обов'язковими для виконання усіма органами та установами системи правосуддя, а також учасниками судового процесу; 4) мають законодавче закріплення.

Під час характеристики спеціальних норм-принципів щодо забезпечення громадського порядку та безпеки в судах, слід звернути увагу на їх фактичну відсутність у чинних нормативно-правових актах та недостатню розробленість у науковій літературі. Зазначений факт обумовлюється сприйняттям судової влади у якості суб'єкту захисту правових відносин, а не його об'єкту.

Уявляється, що вищевказана підсистема принципів слугує логічним доповненням класичної моделі, за якої система принципів включає три підсистеми, а саме: інституціональну (загальні принципи судової влади); функціональну (принципи відправлення судочинства); організаційну (принципи організації системи судових органів або судоустрійні принципи).

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Пенцов М.В. Функції судової влади в Україні та країнах СНД. *Форум права*. 2014. №2. С. 358-363.
3. Туркіна І. Судова влада в системі поділу влади: історичний аспект. Актуальні проблеми державного управління. 2011. №3. С. 42-44.
4. Бернюков А. М. Юридична герменевтика як методологія здійснення правосуддя (філософсько-теоретичний аналіз): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.12 "Філософія права" / А. М. Бернюков. Львів, 2008. 18 с.
5. Куйбіда Р.О. Реформування правосуддя в Україні: стан і перспективи: [Монографія] / Р. О. Куйбіда. К.: Атіка, 2004. 288 с.
6. Маляренко В. Т. Практика судів з кримінальних справ 2001 – 2005 / В. Т. Маляренко, В. В. Сташис. К.: Юрінком Інтер, 2005. 464 с.
7. Пашков С. М. Організаційно-правові проблеми та перспективи діяльності судової міліції. *Держава і право*: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Вип. 37. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2007. С. 267 – 271.
8. Бандурка О.М. Управління в органах внутрішніх справ України: підруч. / Бандурка О.М. Харків: Вид-во Нац. ун-ту вн. справ, 1998. 480 с.
9. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку): навч. посіб. / [Нижник Н.Р., Ситник Г.П., Білоус В.Т.]; за заг. Ред. П.В. Мельника. Ірпінь, Нац.акад. держ. подат. служби України, 2000. 304 с.
10. Коломоєць Т.О. Адміністративно-правове регулювання приватної нотаріальної діяльності / Т.О. Коломоєць, К.І.Федорова. К.: Істина, 2008. 184 с.
11. Маляренко В.Т. Статус суддів / Маляренко В.Т. // *Юридична енциклопедія*. НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького: у 6 т. / голов. редкол.: Шемшученко Ю.С. (голова) [та ін.]. К.: Українська енциклопедія, 1998. Т. 5. 2003. С. 628–630.
12. Організація судової влади в Україні: навч. посіб. / за ред.: І. Є. Марочкін, Н. В. Сібільова, Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого Нац. Х.: Право, 2009. 184 с.